

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

Správní (obchodní) modely penzijního spoření a pojištění

Jaroslav Vostatek

Odborná komise pro důchodovou reformu, PT 1

28. 7. 2015

Osnova

- **Správní modely penzí**
 - Model veřejných penzí
 - Model životního pojištění
 - Model zaměstnaneckých penzí
 - Model povinných soukromých penzí
 - Model dobrovolných osobních penzí
- **Americký nízkonákladový systém TSP, Obamova MyRA**
- **Český penzijní „systém“, zejména penzijní spoření**
 - Zásadní reforma nutná

Model veřejné penzijní správy

- **Model státní penzijní správy**
 - Režie 1-2 % z celkových výdajů
- **Model veřejně-právních pojišťoven a (příp. soukromých) penzijních fondů**
 - Poplatky NDC fondů ve Švédsku: 0,2 % z aktiv ročně; klienti platí 0,03 % ze stavu účtu ročně (2013)
 - Povinné sociální pojištění s možností individuálního soukromého investování ve spořicí fázi („prémiová penze“ ve Švédsku, slepé účty vede a penze vyplácí státní penzijní ústav)
 - Klienti platí 0,14 % ze stavu účtu, max. 110 Kr.; ø 0,1 %, 74 Kr. (2013) plus
 - Poplatky fondů: státní default fund max. 0,12 % (věk do 55 let), soukromé fondy: ø 0,39 %
 - **Poplatky soukromých fondů mimo systém prémiové penze (bez rabatu): ø 1 % z aktiv ročně**
- **Model doplňkových penzijních fondů spravovaných státem (outsourcing)**
 - Thrift Savings Plan (USA): režie spořicí fáze: 0,1 % z aktiv ročně; annuity nyní MetLife
 - NEST (Velká Británie): poplatek 0,3 % z aktiv + dočasně 1,8 % z příspěvků (NEST: jen spoření)

Obchodní model životního pojištění: regulace nákladů či provizí ?

- Životní pojištění většinou vyžaduje kvalifikované poradenství
 - Vysoká reže prodeje, kapitálové náklady
 - Tendence k misselingu
- Česko: dlouhodobá praxe „přepojišťování“ klientů v zájmu provizí, využívání výběrů k „daňové optimalizaci“ zaměstnavateli
 - MF 2014: pokus o vyluku IŽP ze „soukromého ŽP“ (daňový odpočet) → zákaz výběrů z IŽP
 - Šincl: omezit provize (z až 200 %) na 150 % prvoročního pojistného
 - Sazby provizí jsou u nás dvojnásobné oproti Německu (pod 100 %)
- „Samoregulace“ (publikace TER) – Česko
 - „Syntetické TER“ ve výši 1,5 – 2,5 % z aktiv ročně se považuje za \emptyset hodnotu → snížení naspořených prostředků po 40 letech o 30-50 %
 - Nesrozumitelné, neúčinné

Obchodní model životního pojištění: regulace směřuje k zákazu provizí

- **Regulace produktů (ochrana spotřebitele) a provizí či prodejních nákladů**
 - Zákaz provizí od pojišťoven v 5 zemích – Velká Británie (2013), Nizozemsko, Dánsko, Finsko, Austrálie
- **Nová regulace na úrovni EU připravena**
 - **IDD – Směrnice k distribuci pojištění dohodnuta (EP, Rada Evropy, EK)**
 - Zabránit tomu, aby spotřebitelé kupovali produkty, které neuspokojují jejich potřeby
 - Možnost povolit provize, ale jen pokud země může demonstrovat, že tyto provize přinášejí prospěch i spotřebitelům
 - **PRIIPs – regulace retailových balíčků investičních produktů zabalených do životního pojištění (packaged retail investment and insurance-based investment products)**
 - Reálně umožnit nákup složek balíčků

Obchodní model životního pojištění

- Tržní selhání anuitních trhů
 - Asymetrie informací, antiselekce rizik
 - Riziko dlouhověkosti
- Vysoké náklady anuitizace naspořených prostředků
 - Odhad OECD pro vyspělé země: 5-10 % naspořených prostředků = režie 0,25 – 0,5 % z aktiv ročně ve spořicí fázi (navíc)
 - Zrušení povinnosti anuitizace u masových penzijních produktů: Velká Británie, Německo (Riester)
 - Nízkonákladová anuita není možná
- **Model se nehodí pro masově sjednávané penzijní spoření či pojištění**
 - Jako celek, i jednotlivě: spořicí fáze, výplatní (anuitní) fáze
- **Česko: zrušit daňovou podporu „soukromého životního pojištění“ a anuit**

Model zaměstnaneckých penzí

- **Původní model: kolektivní penzijní pojištění spravované nadacemi či svěřeneckými fondy v zájmu účastníků (zaměstnanců), pokrytí: kolem poloviny zaměstnanců, odložená daň z příjmů**
 - Zaměstnavatel = sponzor, odpovídá za financování schématu
 - Model nepotřebuje prodejní síť
 - Častý outsourcing do soukromého sektoru, přechod na DC
 - Velká diferenciace režie (USA: medián TER 0,72 % z aktiv ročně = snížení naspořených prostředků o 14-15 %)
 - Problém: změny zaměstnavatele (převoditelnost)
- **Model kvazipovinného penzijního pojištění (Nizozemsko, Finsko)**
 - Nízká režie: Nizozemsko: průměrně 0,15 % z aktiv ročně (životní pojišťovny: 2,35 % z aktiv ročně!)
 - Velké penzijní systémy (fondy): únosná režie ve spořicí i výplatní fázi DC, jakož i v DB
- **Model workplace pensions (penze spojené s pracovním místem)**
 - Zaměstnanec může spořit v externích soukromých fondech
 - Povinné či jemně (soft) povinné spoření
 - Tendence přechodu od DB k DC: investiční riziko nese klient (výrazné omezení rizika: CDC, fondy životního cyklu)
 - Únosná režie ve spořicí fázi poskytované státem (NEST, TSP)
 - Vysoká režie anuitní fáze v soukromém sektoru: tendence k omezení modelu na spoření, anuitizace bez státní podpory

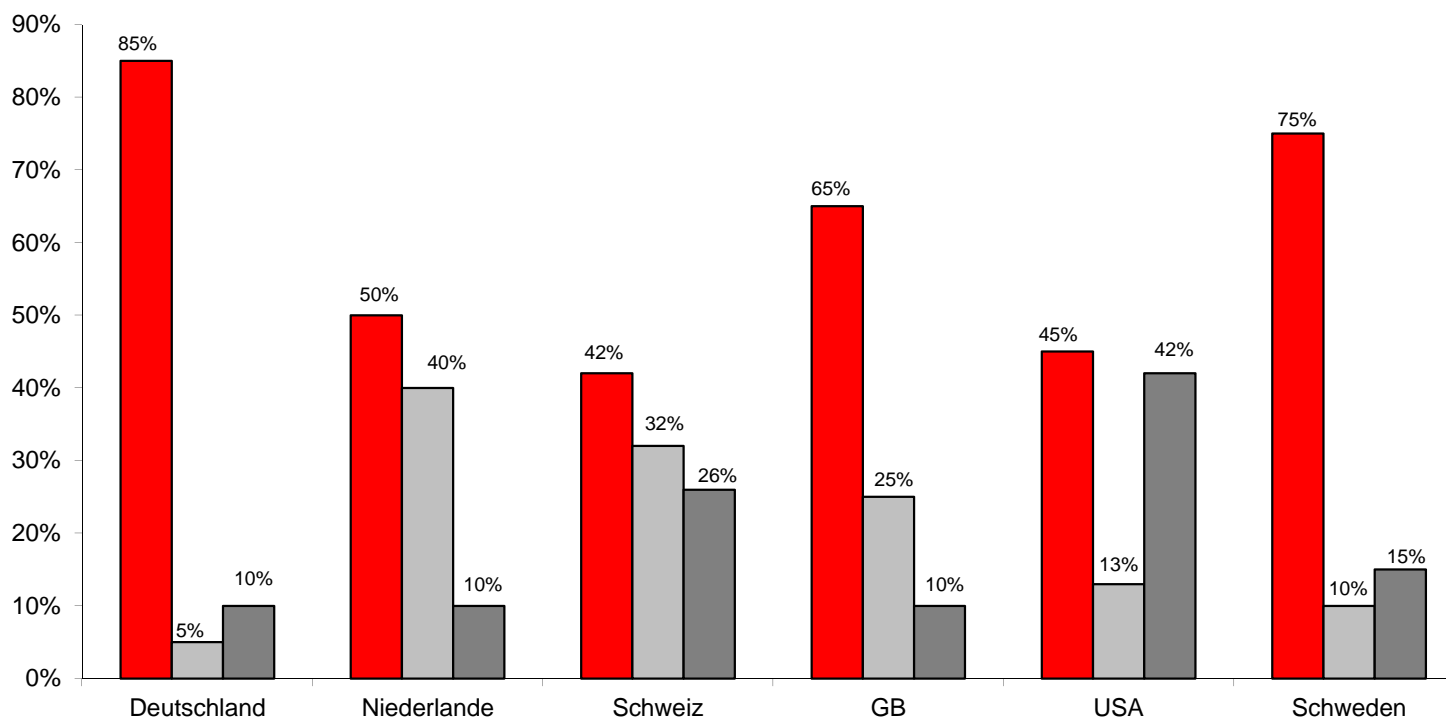
Model povinných soukromých penzí

- Preference soukromého spoření a pojištění za každou cenu (s cílem eliminace veřejných pojistných penzí)
 - Údajné zneužívání veřejných penzijních fondů pro jiné účely
 - Vysoké penze ze soukromého sektoru: založeno na iluzi složeného úrokování
 - Reálný čistý výnos pro klienty např. 5 % p. a.: střadatel pro 40 let: 3,02
 - Skutečnost: vysoká marže: \emptyset 2,3 % z aktiv = 46 % příspěvků (studie OECD: 8 států, 25 let do 2007, vyvážený fond)
 - „Výhodnost“ i při vysoké marži např. 46 % příspěvků: $(1 - 0,46) * 3,02 = 1,6308$
 - Naspořené prostředky jsou vyšší než zaplacené pojistné v PAYG (1,63krát)
- Praxe: zavádění zásadní regulace (závislost na politicích)
 - Chile, Česko (limity poplatků z aktiv: 0,3 – 0,6 %, limit podílu PS na zhodnocení: 10 %)
- Teorie: ve finále až **doporučení spravovat klientský systém státem**, „slepé účty“ klientů (soukromé penzijní fondy neznají své klienty)
 - Anuitizace jen při zásadním významu povinných soukromých penzí v celém penzijním systému, nejlépe ve státní pojišťovně
 - „Diverzifikační“ varianta: omezit povinné soukromé „penze“ na spořicí fázi
- Aplikace v zásadě jen v latinskoamerických a postkomunistických zemích (dobývání renty)
 - Rušení „druhých“ pilířů v řadě zemí

Model masového „dobrovolného“ osobního penzijního spoření

- **Masová účast podmíněna zásadní regulací:**
 - Jednoduchý, nízkonákladový spořicí (investiční) produkt, bez anuitizace
 - Soft compulsion (měkká povinnost): možné 3 metody:
 - Auto-enrolment
 - Matching contributions – párování příspěvků zaměstnavatelem
 - Matching contributions – státní rozpočet (státní příspěvek či odložená daň z příjmů)
 - Opt-out – „hrubší“ metoda, použitelná výhradně k získání klientů do „povinného“ soukromého (osobního) penzijního spoření prodejními sítěmi
- **Auto-enrolment + matching contributions: použitelné bez akvizic klientů prodejními sítěmi**
 - Workplace pensions – propojení zaměstnaneckých penzí s osobními penzemi (spořením)
- **Možný předstupeň k povinnému penzijnímu spoření**
 - Až po sociální starobní pojištění s možností individuálního investování (Švédsko: prémiová penze)

Struktura důchodového zabezpečení: **veřejné**, zaměstnanecké a osobní penze

Americký nízkonákladový systém TSP

- 1/3 domácností v USA nemá zaměstnaneckou nebo osobní penzi
- Zaměstnanecké penze: převážně 401(k), daňový režim EET
- Osobní penze:
 - IRA (individuální důchodové účty, spoření), daňový režim EET
 - Roth IRA: daňový režim TEE
- Nízkonákladový systém spoření/ pojištění pro federální zaměstnance TSP (Thrift Savings Plan) od 1987
 - Analogie 401(k), vč. auto-enrolmentu a matching contributions
 - Nyní 10 fondů (v tom též: 5 fondů životního cyklu)
 - **Default fund: fond G = vládní dluhopisy, garance, připisování úroků**
 - Smart Savings Act (12/2014): jen pro vojáky, jinak fond životního cyklu

Obama: projekt MyRA

- **Poselství o stavu Unie, leden 2014**
- **Nízkonákladový extrémně jednoduchý spořicí produkt pro ty, kteří nemají penzijní spoření (nízko- a středně příjmové domácnosti)**
 - Investice do státních dluhopisů
 - Garance kladného výnosu (TSP: fond G)
 - Nízký min. počáteční vklad 25 \$, nízké min. měsíční vklady 7 \$, srážky ze mzdy či z bankovního účtu
 - Daňový režim TEE (vklady po zdanění, jinak nic) = Roth IRA
 - Bez poplatků
 - Vklady lze kdykoliv vybrat (úroky ne)
 - Maximální úspory 15 000 \$, pak převod na soukromý Roth IRA
- **2015: testování (malý pilotní program, kooperace s podniky)**

Český „systém“ dobrovolného osobního penzijního spoření

- Selhání vlády, dobývání renty, fiskální iluze
 - 3-5 zcela odlišných systémů:
 - „Penzijní připojištění“ od 1994 (bankovní produkt, tváří se jako pojištění) – „nejlepší“ produkt, 4,5 mil. klientů, uzavřeno pro nové klienty, nově limity poplatků: 0,6 % z aktiv + 15 % ze zhodnocení), státní příspěvek + daňový odpočet příspěvku účastníka
 - „Doplňkové penzijní spoření“ od 2013, 0,25 mil. klientů, výrazná státní regulace (poplatky: konzervativní fond max. 0,4 %, ostatní 0,8 % z aktiv + 10 % zhodnocení, omezené provize), státní příspěvek + daňový odpočet příspěvku účastníka
 - „Soukromé životní pojištění“ (povinná spořicí složka) od 2001, zanedbatelná státní regulace, 3,5 mil. smluv, velmi vysoké marže (vč. provizí), daňový odpočet pojistného
 - Předchozí produkty s příspěvkem zaměstnavatele, 1 mil. klientů, osvobození od daně z příjmů zaměstnance a od pojistného na sociální a zdravotní pojištění zaměstnance i zaměstnavatele (celkem 65,1 % z hrubé mzdy – extrémně vysoká státní podpora)
 - Stavební spoření, 3,8 mil. klientů, omezená státní regulace, vysoké marže (vč. provizí), jednoduchý bankovní produkt (neúčelové spoření), nemalý státní příspěvek
- Nejlépe zrušit, se současným snížením daně z příjmů nebo pojistného důchodového pojištění (1,4 – 3 % ze mzdy)

Obecné závěry, návaznost na sociální modely

- **Obecný model životního pojištění: vysoké marže, tržní selhání, nevhodný pro jakýkoliv sociální penzijní model**
 - Masová účast vyžaduje jednoduché, nízkonákladové produkty, bez anuitizace
- **Zaměstnanecké penze: v původní podobě (DB, neziskové): konzervativní model**
 - Transformace:
 - Workplace pensions + soft compulsion (DC, jen spoření – vyšší náklady)
 - Kvazipovinné systémy pojištění (i anuity)
- **Povinné soukromé penze: v původní podobě: neoliberální model, dobývání renty, vysoké marže, v zásadě obchodní model životního pojištění + opt-out**
 - Transformace: různě intenzivní státní regulace až po švédskou prémiovou penzi (slepé investiční účty, státní penzijní fond jako default option, penze od státní pojišťovny)
- **Dobrovolné osobní penze: v původní podobě odložená daň z příjmů (konzervativní model), nebo žádná státní podpora (liberální + soc. dem. model)**
 - Transformace: masová účast podmíněna soft compulsion – možný předstupeň pro povinné fondové penze, až po švédskou prémiovou penzi
- **Veřejné penze: nízké náklady, PAYG či fondový systém (vč. kombinace)**

Závěry pro Česko

- **Veřejné penze: rovný důchod (30 % PM) + menší pojistný důchod (DB)**
- **Důchodové spoření („druhý“ pilíř): „dobrovolný“ opt-out, intenzivní státní regulace, bez slepých účtů, bez přednastaveného fondu – vyšší náklady**
- **„Dobrovolné“ penzijní spoření – vysoké náklady, nedostatečná ochrana spotřebitele**
 - **Nemalé marže penzijních společností a stavebních spořitelů, extrémní marže životních pojišťoven**
 - **Extrémní státní podpora příspěvků zaměstnavatele**
 - **Základní varianty transformace:**
 - **Zákaz provizí v životním pojištění a doplňkovém penzijním spoření**
 - **Zrušení státní podpory všech fin. produktů, současně snížit sazbu pojistného o až 3 % ze mzdy**
 - **Přechod na soft compulsion (jen auto-enrolment ?), založení státní spořitelny či pojišťovny (TSP, NEST), nízkonákladový produkt (Obamova MyRA pro všechny, bez limitu, TEE, nízký poplatek ?)**
 - **Přechod na povinné penzijní spoření či pojištění**

Děkuji za pozornost

jaroslav.vostatek@vsfs.cz